

Monika Nowicka
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1308-7929>
e-mail: mnowicka@ukw.edu.pl

**Monografia „mówienia” – od teorii do praktyki
nauczania sprawności mówienia.
Iwona Janowska: *Wypowiedź ustna w dydaktyce
językowej na przykładzie języka polskiego jako obcego.*
Księgarnia Akademicka. Kraków 2019, ss. 244**

**A monograph on „speaking” – from theory to practice
of teaching speaking skills.
Iwona Janowska: *Wypowiedź ustna w dydaktyce językowej
na przykładzie języka polskiego jako obcego.*
Księgarnia Akademicka. Kraków 2019, ss. 244**

Współcześnie jedną z najwyżej cenionych umiejętności jest znajomość przynajmniej jednego języka obcego. Na tle coraz większej mobilności ludności, szeroko zakrojonej współpracy międzynarodowej oraz szybszej niż kiedykolwiek wymiany informacji posługiwanie się dodatkowym językiem szczególnie zyskuje na znaczeniu. W dobie postępującej globalizacji korzyści płynące ze znajomości wielu języków są niezaprzeczalne. Stawia to nauczanie języków obcych w centrum zainteresowania wielu osób – badaczy naukowych, twórców programów nauczania, materiałów dydaktycznych, nauczycieli, tłumaczy, a przede wszystkim odbiorców różnego rodzaju kursów. Głównym celem procesu nauczania/uczenia się języka obcego jest osiągnięcie sukcesu komunikacyjnego, który przez studentów jest utożsamiany z umiejętnością porozumiewania się z jego rodzimymi użytkownikami zwłaszcza w mowie. Takie podejście kursantów znajduje odbicie w dydaktyce języków obcych, która efektywne komunikowanie się traktuje jako priorytet, a umiejętność formułowania wypowiedzi ustnej uznaje za wynik akwizycji wszystkich składowych kompetencji i sprawności oraz zwieńczenie działań podejmowanych w trakcie nauczania/uczenia się.

To właśnie ustnej realizacji języka została poświęcona *Wypowiedź ustna w dydaktyce językowej na przykładzie języka polskiego jako obcego* – najnowsza monografia autorstwa profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr hab. Iwony Janowskiej. Nowa publikacja z 2019 r. wydana przez prof. Janowską wpisuje się w szereg innych pozycji jej autorstwa, których tematyka jest związana z metodyką nauczania języków obcych i glottodydaktyką.

Wcześniejsze pozycje autorki nawiązują do podejścia ukierunkowanego na działanie w procesie nauczania/uczenia się języków obcych, rozwijania działań językowych i planowania dydaktycznego. Wiele odniesień do tych kwestii odnaleźć można również w *Wypowiedzi ustnej...*, co więcej, stanowi ona pewnego rodzaju uzupełnienie i poszerzenie zagadnień wcześniej poruszanych przez autorkę.

W najogólniejszym ujęciu temat monografii stanowi nauczanie mówienia w ramach kursu językowego. Kwestie zawarte w publikacji oscylują wokół pytań, czym jest wypowiedź ustna i w jaki sposób jest formułowana. Dotyczą one także tego, jak zaplanować nauczanie mówienia, w jaki sposób rozwijać tę sprawność podczas lekcji, jakie zadania stawiać przed studentami oraz w jaki sposób dokonywać ewaluacji postępów.

Odpowiedzi na stawiane pytania odzwierciedlone zostały w jasno sformułowanych przez prof. Janowską celach jej monografii, które podsumowuje słowami: „powrót do rzeczywistości, realne spojrzenie na tę kompetencję, poznanie i zrozumienie uwarunkowań i mechanizmów tworzenia wypowiedzi ustnej oraz strategii jej nauczania, wyzbycie się lęku i uprzedzeń – takie właśnie cele przyświecają tej publikacji” (s. 11). Dla autorki nadrzędnym dążeniem jest pragnienie skłonienia czytelnika do przemyślenia, czym jest nauka mówienia i jak należy ją rozwijać. Poprzez swoją publikację ma zamiar przyczynić się do zmiany postrzegania tej sprawności jako skomplikowanej i trudnej do opanowania.

Autorka swoją pracę kieruje do „obydwu partnerów procesu dydaktycznego” (s. 11), jednocześnie zastrzega, że *Wypowiedź ustna...* nie może być zaliczana do przewodników lub poradników, ponieważ nie oferuje konkretnych rad, jak zapewnić sukces w nauczaniu i uczeniu się mówienia. Z jednej strony zakładanym adresatem książki są więc nauczyciele, filolodzy polscy lub neofilolodzy, czyli specjaliści w nauczaniu języków obcych, a w szczególności języka polskiego jako obcego. Z drugiej jednak strony odbiorcami publikacji mają być także ich partnerzy w procesie dydaktycznym, a więc studenci. O ile przekaz monografii będzie stanowić w miarę jasny wywód prawdopodobnie dla większości nauczycieli, o tyle druga grupa czytelników może czuć się zdezorientowana po lekturze *Wypowiedzi ustnej...* Tekst publikacji może nie do końca odpowiadać oczekiwaniom studentów, którzy z pewnością

woleliby otrzymać określone wskazówki dotyczące uczenia się mówienia i rozwijania tej sprawności. Jednak, jak podkreśla sama autorka, publikacja takowych nie dostarcza. Bardzo możliwe, że studenci przyzwyczajeni do poradnikowego charakteru różnych pozycji związanych z nauczaniem będą zawiedzeni brakiem konkretnych propozycji działań, które należy podjąć, by zwiększyć efektywność uczenia się mówienia. Najprawdopodobniej zdecydowaną większość studentów przytłoczy również ogrom informacji dotyczących wypowiedzi ustnej, które z perspektywy czytelnika nieposiadającego odpowiedniego zaplecza teoretycznego będą uważane za niepotrzebne, zbyt skomplikowane i wprowadzające zamęt. Z kolei dla specjalisty z pewnością okażą się przydatne i cenne. Prognozowany odbiorca monografii powinien być zatem ograniczony jedynie do pewnego rodzaju eksperta w omawianej dziedzinie, który w pełni zrozumie i doceni przekaz publikacji.

Zawarte w *Wypowiedzi ustnej...* kwestie zostały podzielone na dziesięć rozdziałów, które cechuje zwięzła, uporządkowana forma. Czytelnik zostaje wprowadzony w ich treść zasadniczą poprzez wstępne informacje ukazujące, czego można się spodziewać w danej jednostce tekstu i jak się to wpisuje w główny temat monografii. Kolejne zagadnienia podejmowane są według zasady „od teorii do praktyki” oraz „od ogółu do szczegółu”. Pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczny, natomiast kolejne określone zostały przez samą autorkę jako praktyczne.

Taki układ treści umożliwia osadzenie sprawności mówienia w szerszym kontekście i pozwala na wyjaśnienie zjawisk obecnych w dzisiejszej dydaktyce języków obcych. Daje to autorce szansę na ukazanie procesu rozwoju i nakreślenie rysu historycznego glottodydaktyki poprzez kolejno omawiane koncepcje lingwistyczne, teorie uczenia się mowy oraz różnego rodzaju podejścia i metody nauczania mówienia (rozdział 1., 2. i 3.). Autorka w przejrzysty sposób wyjaśnia ich założenia, jednak nie tyle je referuje, co wypunktowuje to, w jaki sposób dana myśl wpłynęła na obecny kształt nauczania języka polskiego jako obcego, a w szczególności na nauczanie mówienia. Na tej podstawie tłumaczy znaczenie poszczególnych koncepcji i terminów, które funkcjonują w glottodydaktyce. Prof. Janowska, pomimo przedstawiania podwalin współczesnej glottodydaktyki, nie zapomina o najnowszych trendach. Poświęca sporo miejsca podejściu ukierunkowanemu na działanie oraz postulowaniu społecznego charakteru nauczania i uczenia się języków. Przykładem takiego działania może być rozdział 4., który został poświęcony procesom przemian w obrębie pojęcia kompetencji komunikacyjnej oraz jej komponentów. Autorka prowadzi czytelnika przez kolejne modyfikacje modeli tej kompetencji tworzone na przestrzeni lat przez badaczy języka, by ostatecznie ukazać nie tylko pełny obraz teoretycznego

ujęcia kompetencji komunikacyjnej, ale przede wszystkim, by udowodnić jego wpływ na praktykę dydaktyczną. Podkreśla wagę teorii, bez których niemożliwe byłoby wydanie przez Radę Europy *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego*, którego pojawienie się było ważnym etapem w procesie unifikacji nauczania języków rodzimych jako obcych oraz wyklarowania się nowej kompetencji – kompetencji różnojęzycznej i różnokulturowej.

Wspomniana wcześniej zasada przechodzenia od informacji ogólnych do coraz bardziej szczegółowych najlepiej uwidacznia się w środkowej części publikacji, w której prof. Janowska konkretyzuje wcześniejsze rozważania i skupia się na samej wypowiedzi ustnej, a więc głównym temacie swojego dzieła. Ogniskuje uwagę czytelnika na charakterystyce mówienia, a także komunikacji ustnej jako działaniu językowemu (rozdział 5. i 6.). Ciekawym rozwiązaniem jest zaproponowane przez prof. Janowską omówienie cech wypowiedzi ustnej w zestawieniu z cechami wypowiedzi pisemnej. Takie porównanie pozwala na uwypuklenie podobieństw i różnic między tymi dwoma realizacjami języka. Zabiegiem odwrotnym od osadzenia w opozycji do sprawności pisania jest umiejscowienie mówienia wśród innych działań językowych. Dzięki takim operacjom w rozdziale 5. i 6. autorce udaje się uchwycić specyfikę mówienia, wyjaśnić jego wyjątkowość i odrębność, a zarazem powiązać je z innymi działaniami i wskazać na ich integralność. W tym zadaniu zdecydowanie pomagają przytoczone schematy, które obrazują skomplikowane relacje między poszczególnymi sprawnościami i ich cechami. Kolejnym etapem uszczegółowienia wywodu jest poświęcenie uwagi komunikacji w warunkach szkolnych (rozdział 7.) oraz poruszenie problemu jej autentyczności podczas lekcji. Przywołanie opinii wielu badaczy pomaga czytelnikowi w zorientowaniu się w różnych podejściach do nauczania mówienia w szkole. Prof. Janowska szeroko omawia różnice między naturalnym porozumiewaniem się a sytuacją komunikacyjną w placówce edukacyjnej, warunki konieczne do zaistnienia autentycznej komunikacji w instytucjonalizowanym nauczaniu, rolę nauczyciela czy typy wypowiedzi podczas zajęć. Analizuje cały szereg czynników, które czynią opanowywanie sprawności mówienia bardzo trudnym, ale jednocześnie udowadnia, że nie jest to niemożliwe.

To stanowisko w głównej mierze argumentuje w najobszerniejszej części publikacji, którą stanowi rozdział 8. Na jego kartach zajmuje się szczegółowo samym nauczaniem mówienia, a więc tym, jak kompetencje językowe i podsystemy języka wpływają na rozwój tej sprawności, jak nauczyciel może zorganizować trening prowadzący do opanowania komunikacji, jakie zadania i techniki powinien stosować. Kwestie zadań, ich typów i funkcji oraz oceniania wykonanych przez studentów instrukcji poruszane są

w rozdziale 9. i 10. Prof. Janowska zwraca także uwagę na niebezpieczną tendencję dokonywania ewaluacji jedynie na podstawie pisemnych form kontroli, jednocześnie proponując możliwe formy i kryteria oceny wypowiedzi ustnych. By potwierdzić wcześniejsze rozważania teoretyczne, autorka odwołuje się do praktyki i podaje wiele przykładowych poleceń, ćwiczeń, zestawów zadań, scenariuszy lekcji, tym samym rozpoczynając część praktyczną swojej monografii. Stworzone pomoce dydaktyczne omawia i krok po kroku opisuje. Ukazuje w ten sposób zestaw narzędzi, który z pewnością docenią nauczyciele bez względu na to, jakiego języka uczą, gdzie i dla jakich grup kursy prowadzą oraz na jakim poziomie są ich uczniowie.

Wypowiedź ustna... stanowi kompendium wiedzy dotyczącej nauczania mówienia. Publikację prof. Janowskiej zdecydowanie można określić mianem monografii „mówienia”, co czyni sama autorka. Lektura *Wypowiedzi ustnej...* pozwoli zaplanować i przeprowadzić kurs nauki języka obcego o nachyleniu komunikacyjnym, a także sprawić, by poszczególne lekcje dawały szansę studentom na stopniowe tworzenie coraz bardziej rozbudowanych wypowiedzi, a w konsekwencji na osiągnięcie sukcesu w komunikacji ustnej. Usystematyzowanie wiedzy teoretycznej w pierwszej części książki i przełożenie jej na praktykę w kolejnych rozdziałach daje czytelnikowi pełny obraz tego, czym jest mówienie oraz jak je rozwijać. Stanowczo jednak jest to pozycja dla odbiorcy, który posiada już wiedzę z zakresu glottodydaktyki, a więc nauczyciela, egzaminatora, autora podręczników, programów nauczania bądź organizatora kursów. W związku z tym jeden z celów stawianych *Wypowiedzi ustnej...* odpowiadający nakłonieniu do refleksji nad uczeniem się/nauczaniem mówienia obu członków procesu dydaktycznego, a więc i studentów, moim zdaniem, nie może zostać zrealizowany. Choć z pewnością uczestnicy kursów prowadzonych w oparciu o zalecenia monografii prof. Janowskiej będą tymi, którzy najbardziej na tym skorzystają. Proponowane na kartach książki podejście rozważnego czerpania z wielu teorii, koncepcji, metod i technik przy jednoczesnym dostosowywaniu sposobu nauczania do specyfiki grupy na pewno przyniesie wiele korzyści, a przede wszystkim przyczyni się do opanowania umiejętności tak kompleksowej jak efektywne porozumiewanie się w języku obcym.

